

Philip Everts: Nedrustningskampagne? Sådan

Forsoningsforbundet december 1980

Dette er en forkortet udgave af afhandlingen »*Reviving Unilateralism, Report on a Campaign for Nuclear Disarmament in the Netherlands*«, som har været trykt i Bulletin of Peace Proposals, 11 (1980), 1, s. 40-56.

Den er desuden udgivet (sammenarbejdet med en afhandling af Ben J.Th.ter Veer) under titlen »*Disarmament Education and Peace Action*« of Polemologisch Instituut, Rijksuniversiteit Groningen, (Rijksstraatweg 76, NL-9752 AH Haren). I disse udgaver kan den interesserede finde henvisninger til dokumentation for en række statistiske oplysninger m.v.

Forfatteren har stillet sit manuskript til rådighed for Forsoningsforbundet og desuden til brug for den danske udgave foretaget en række rettelser og tilføjelser, der bringer den up-to-date (juni 80).

Oversættelse: Allan Poulsen

Redaktion: Allan Poulsen og Øjvind Kyrø

Lay-out: Peter Degenkolw

Copyright: Philip P. Everts og Forsoningsforbundet.

Udgiver: Forsoningsforbundet

Skindergade 26

1159 København K

Giro 9 00 25 45

Philip Everts

Nedrustningskampagne?

SÅDAN!

Forord

Der er kommet bevægelse i den danske forsvarsdebat. Ind imellem den megen tale om hele og halve procentstigninger kontra en nul-løsning høres stadig oftere røster, som ønsker at diskutere indholdet i vor sikkerhedspolitik.

Måske er den holdning, som danskerne indtog, da vi gennem den storstilede atom-marchkampagne for 20 år siden sagde nej til og fik standset atomvåben her i landet, ved at vågne igen under indtryk af krisen. Da valgene som bekendt altid handler om alt andet end militærudgifter og oprustning, får den kendsgerning, at den danske befolkning er overordentlig skeptisk over for begge dele sjældent lejlighed til at udtrykke

Philip Everts: Nedrustningskampagne? Sådan

sig. Erfaringen viser, at to forhold må tilgodeses, hvis en bred folkelig indstilling skal manifestere sig. For det første må der være et oplagt mål af klart symbolsk karakter at rette opmærksomheden mod. For det andet må der være en aktiv og velrenommeret initiativtagergruppe. Den enkelte føler sig isoleret og frustreret i kampen for fred uden støtte fra en sådan gruppe. Hvad enten det nu er på grund af et tydeligt kampagnemål eller af mangel på en tilstrækkelig bred og velorganiseret initiativorganisation, den danske fredsbevægelse har ligget underdrejet så længe, er der meget at lære af denne rapport om den succesrige hollandske kampagne mod atomvåben.

Emnet - nej til atomvåben - kan virke fortidigt på os, der var foregangsland i den sag; men erfaringerne for en vellykket nedrustningskampagne i en situation, der har ændret sig siden atommarcherne, er både sagligt nyttig, inspirerende og udfordrende.

Denne rapport beskriver og analyserer en nedrustningskampagne, både strategisk, taktisk og politisk. Den viser os, at den folkelige opinion kan mobiliseres i dag som for 20 år siden. Det bemærkelsesværdige er nok den hollandske kirkes rolle som initiativtager og organisator. Man spørger uvilkårligt sig selv, om det ikke snarere er, fordi vi mangler en tilsvarende kirkelig eller bred humanistisk organisation med folkelig respekt til at tage initiativet end fordi vi mangler kampagnemålene, at noget tilsvarende ikke længe er sket i Danmark.

Vi udsender denne rapport i håb om, at den kan anvendes af dem, der ønsker at finde sammen for at mobilisere fredsviljen i den danske befolkning over for den tiltagende oprustning.

Jens Brøndum

Jens Brøndum er cand.theol. og leder af Pastoralseminaret i København. Han har tidligere været formand for Forsoningsforbundet.

Arbejdet i Fredsrådet

Det Fælleskirkelige Fredsråd Interkerkelijk Vredesberaad, IKV). blev oprettet i 1966 af den Romersk-Katolske kirke i Holland og de to store protestantiske kirker. Kort tid efter sluttede seks mindre kirkesamfund sig til initiativet.

Formålet var a) at fremme overvejelserne over spørgsmål omkring krig og fred i fælleskirkelig sammenhæng, og b) at fremme kirkemedlemmernes bevidsthed om og interesse og engagement i disse spørgsmål og at finde frem til passende former for politisk handling.

IKV er ikke integreret i den officielle økumeniske struktur gennem det Økumeniske Fællesråd i Holland, men de deltagende kirker, som finansierer dets arbejde, har ved gentagne lejligheder drøftet dets virksomhed og fornyet dets mandat til at tale og handle på eget ansvar inden for de meget vide - rammer, der er sat for dets opgaver. Man kan derfor ikke sige, at IKV's erklæringer og aktioner tegner kirkernes holdning (skønt både dets sympatisører og dets kritikere ofte forsøger at gøre det), men dets

Philip Everts: Nedrustningskampagne? Sådan

status som en institutionaliseret pressionsgruppe, en avantgarde, inden for kirkerne er alligevel fast etableret.

Fredsrådets indflydelse afhænger derfor af en kombination af formel autoritet, kvaliteten af dets ideer og den grad af medlemstilslutning, det kan opnå. Dets politiske sammensætning rækker fra venstrefløjen af Socialdemokratiet samt de kristelige demokrater og til pacifistiske socialister. Blandt dets medlemmer har i tidens løb været professionelle kirkefolk, fredsforskere, lærere og nogle få embedsmænd fra udenrigsministeriet samt professionelle militærfolk. Fredsrådet har ikke noget formelt medlemssystem, men tæller ca. 19.000 registrerede sympatisører, hvoraf mange har vigtige positioner som informationsformidlere og opinionsledere (lærere, præster, journalister; foruden medlemmerne af de ca. 300 lokale grupper.

IKVs handlingsstrategi har altid omfattet både oplysningsvirksomhed, bevidstgørelse på græsrodsplanet i det lokale sogn og (omend i mindre omfang) direkte pression på regerings- og parlamentsplan. De to arbejdsformer er ikke altid forenelige, men i almindelighed har denne »to-bens-strategi« fungerer godt, således at aktioner på det ene plan har styrket arbejdet på det andet.

I løbet af de første ti år af sin eksistens har IKV hovedsageligt koncentreret oplysningsvirksomheden over for kirkesamfundenes medlemmer ved at arrangere en såkaldt »fredsuge«. Hvert år har man valgt et særligt tema og produceret materialer omkring dette tema. Efterhånden er der mange steder opstået lokale arbejdsgrupper, der arbejder med disse materialer. Temaerne faldt i de første ti år inden for de tre hovedfelter: krig og fred, udviklingsproblemer og menneskerettigheder.

Praktiske problemer (som f.eks. hvordan man arbejder gennem eksisterende sociale institutioner).er også blevet taget op fra tid til anden.

Temaerne har normalt været holdt på et forholdsvis generelt plan og har sjældent indeholdt direkte politiske budskaber eller aktionsmodeller, som kunne provokere.

Nogle gange har Fredsrådet ladet andre aktionsgrupper - kirkelige eller ikke-kirkelige - præsentere deres aktionsmodeller i den årlige fredsavis, som er blevet uddelt i store oplag. Nogle af disse aktioner har været af ret radikal karakter, som f.eks. boykot af selskaber, som handler med Sydafrika, eller støtte til radikale grupper i den Tredje Verden. På denne måde har IKV indirekte støttet disse ofte mere radikale gruppers aktiviteter uden udtrykkeligt at dele deres mål.

De gamle teorier holder ikke stik

Ideologisk har IKV både taget udgangspunkt i vigtige erklæringer fra Vatikanet og i den Hollandsk Reformerte Kirkes pastoralbrev fra 1962, hvori man erklærede, at kristne aldrig med god samvittighed kunne deltage i brugen af atomvåben. Skønt besiddelsen af atomvåben naturligvis ikke kan adskilles fra udsigten til faktisk at bruge den, så har de nævnte erklæringer ikke udtrykkeligt fordømt besiddelsen af atomvåben. Argumentationen bag dette standpunkt har naturligvis været, at be-

Philip Everts: Nedrustningskampagne? Sådan

siddelsen af sådanne våben kunne bidrage til at bevare freden, mens man udviklede bedre og mere humane metoder til at forhindre krig.

Man mente, at den »udsættelse«, atomvåbnenes eksistens giver, kan og skal bruges til at afskaffe dette sikkerhedssystem. Men IKV er, som mange andre, gradvist kommet til den opfattelse, at denne argumentation ikke længere holder. Argumentationen går ud fra, at »nådesfristen« faktisk vil blive udnyttet. Men det har ikke været tilfældet. På trods af de mest højtidelige princip erklæringer og hundreder af internationale møder og konferencer, er ikke et eneste våben blevet afskaffet, som ikke på forhånd havde mistet sin militære relevans eller var blevet erstattet af et bedre.

Således kom IKV altså efterhånden til den konklusion, at man burde fordømme ikke blot brugen af atomvåben, men også besiddelsen af dem og truslen om at bruge dem.

Man konkluderede (i 1972) at atomvåbnene burde fjernes fra Holland og fra de hollandske væbnede styrker, samtidig med at Holland førte en politik for afspænding og gradvis nedrustning. Man erkendte, at dette ville kræve en meget langvarig proces. I 1977 besluttede IKV at afvikle sit engagement i de fleste andre emner og aktiviteter for at koncentrere sig om en kampagne for at opnå denne langsigtede proces. Udover den allerede nævnte opfattelse af, at konventionelle metoder til nedrustning havde slået fejl, spillede følgende overvejelser en rolle for denne beslutning:

a) Skønt det ikke kan nægtes, at der er en sandsynlig sammenhæng mellem eksistensen af atomvåben og den kendsgerning, at der ikke er udbrudt en storkrig mellem øst og vest, så er der ingen grund til at antage, at det fortsat vil være sådan. Faktisk mener mange iagttagere, at den senere udvikling inden for våbensystemer og strategiske doktriner har været med til at øge sandsynligheden for en atomkrig i Europa. Det drejer sig især om muligheden for, at den ene part udvikler evnen til at foretage et overraskelsesangreb, og om udviklingen af strategiske doktriner, som betoner ønskværdigheden af »evnen til at udkæmpe en krig« og muligheden for en »begrænset atomkrig«.

b) Man har gradvist udvisket skellet mellem nukleare og konventionelle våben gennem udviklingen af mindre, mere præcise og lettere »håndterlige« atomvåben på den ene side, og mere destruktive konventionelle våben på den anden side. Således er de naturlige grænser mellem atomkrig og konventionel krig, mellem doktriner som lægger vægt på afskrækkelse og doktriner, som lægger vægt på forsvar, ved at forsvinde. Atomkrigen er igen ved at blive tænkelig.

c) Teknologiske nyskabelser frembringer til stadighed ustabile situationer i sikkerhedssystemet. Denne udvikling er kun i meget ringe grad genstand for bevidste politiske beslutninger og kontrol. Vi får stadig mere viden om de måder, hvorpå militære, industrielle, bureaukratiske og videnskabelige interesser øver indflydelse på oprustningen.

d) Den stadige udbredelse af atomvåben er ikke blevet standset. I bedste fald har Ikkespredningsaftalen i nogen grad forsinket denne proces. Så længe de lande, der baserer deres egen sikkerhed på besiddelsen af atomvåben eller på en alliance med

Philip Everts: Nedrustningskampagne? Sådan

atom bevæbnede stater, ikke er villige til at afskaffe dem, vil enhver ikke-spredningspolitik indeholde stærke elementer af hykleri, og vil derfor forblive utroværdig og ineffektiv.

e) Staterne har en tendens til at bruge deres oprustningspolitik og deres modstand mod nedrustning som psyko-politiske midler i den internationale magtkamp. Ud fra deres synsvinkel er den mest tilfredsstillende sikkerhedssituation ikke en situation med minimale rustninger på alle sider, men en situation, hvor den anden part kan holdes under offensivt politisk pres og man ikke selv kan tvinges til at gøre indrømmelser. I forsøget på at opnå eller opretholde en sådan situation spiller sikkerhedsovervejelser en langt mindre rolle, end man normalt antager. Tværtimod: den voksende internationale usikkerhed tager man med i købet.

f) Endelig er der den praktisk talt totale fremmedgørelse og apati, mennesker føler over for atomvåbnene. Eliterne i alle lande, i hvis hænder våbenproblemet efterhånden er kommet til at ligge, har tydeligvis ikke formået at bringe atomvåbenproblemet blot en smule nærmere en løsning eller at sikre vore samfunds overlevelse. På trods af deres velmenende hensigter er politikerne tilsyneladende ude af stand til at frigøre sig fra våbenkapløbet, medmindre den eksisterende fremmedgørelse overvindes, så indre pression tvinger eller hjælper dem til at overvinde de interesser og pressionsfaktorer, der ligger bag den etablerede politik.

Sikkerhedspolitikken skal gøres håndterlig for folk

Ud fra bl.a. disse argumenter konkluderede Fredsrådet i 1977, at terrorbalancen i stedet for at skabe muligheder for nedrustning - indeholder alle de processer, hvorved balancen opretholdes. På det grundlag erklærede Rådet, at ikke alene brugen, men også besiddelsen af atomvåben måtte fordømmes ud fra en kristen samvittighed. Men IKV begrænsede sig ikke til at udtrykke sin ændrede moralske vurdering og politiske analyse af atomvåbensituationen. Det fremsatte også et konkret forslag for at bidrage til en løsning på problemerne.

Forslaget måtte imødekomme tre krav. For det første skulle det udtrykke Rådets moralske standpunkt angående atomvåben så utvetydigt som muligt. For det andet skulle det være et konkret politisk forslag, som kunne konkurrere med andre politiske forslag inden for området.

Specielt skulle det være sådan udformet, at det i kraft af sin radikale udformning fik andre, mindre radikale forslag, til at virke mere legitime og acceptable. For det tredje skulle forslaget være af en sådan karakter, at det kunne vinde tilslutning fra store grupper af mennesker fra så mange politiske partier som muligt. For at leve op til det tredje krav skulle forslaget kunne indgive et meget stort antal af små grupper (såkaldte kernegrupper) følelsen af, at de fik muligheden for at arbejde på konkret at påvirke folk til at opfatte forslaget positivt. Med andre ord: forslaget skulle genskabe den følelse blandt folk, at sikkerhedsspørgsmål faktisk er en sag, de selv kan tage fat på, og at de virkelig kan gøre noget ved atomtruslen.

Philip Everts: Nedrustningskampagne? Sådan

Hvis forhandlingerne om nedrustning slår fejl, og fuldstændig unilateral nedrustning hverken er tilrådelig eller politisk realisabel på grund af mangel på støtte, så må man forsøge at finde en middelvej, som indeholder både *unilaterale* og *multilaterale* elementer. Med unilateralitet tænkes der på nedrustningsinitiativer, som tages af én part som en slags selvpålagt forpligtelse. Det multilaterale sigter til den gensidighed, der stræbes mod på længere sigt, både mellem staterne inden for den enkelte blok, og mellem blokkene indbyrdes. De unilaterale skridt vil sandsynligvis kun blive taget, hvis der organiseres tilstrækkeligt indre pres for at gennemføre dem. Det kræver et brud med den eksisterende apati og afmagtsfølelse, som kun vil kunne opnås, hvis der foreslås konkrete skridt, som deler problemet op i håndterlige proportioner, som er små nok til at man overvinder frygten for at »forstyrre balancen«, og dog store nok til at vække fantasien og have international effekt.

Endvidere må det påtænkte skridt vise en klar vilje til at svømme mod strømmen af stadige »forbedringer« af afskrækkelsessystemet. Det må ikke være muligt at opfatte det som et skridt, der skal forbedre ens egen militære situation, lette økonomiske byrder eller løsne ens bånd til alliancen. Faktisk har man altid undgået at diskutere det fortsatte medlemskab af NATO inden for kampagnen. Neutralitet betragtes ikke som et realistisk alternativ. Det erkendes tværtimod, at det er af væsentlig betydning at overbevise vore allierede i NATO, hvilket kræver en langsigtet proces. Det vil tage tid for denne proces at komme i gang.

Det er ikke nødvendigt på nuværende tidspunkt at have en plan for alternative *sikkerhedssystemer*. Det er imidlertid nødvendigt at udarbejde en mere detaljeret alternativ strategi, i form af en række unilaterale skridt både på nationalt plan og på allianceplan, som kan forhindre nye og farlige skridt i våbenkapløbet. Desuden er det nødvendigt at forberede nedrustningsinitiativer, som kan forhandles med modparten.

Nedrustning skal starte et sted

IKV har sammenfattet sit forslag i mottoet: »*Befri verden for atomvåben og begynd med Holland!*« Udover, hvad der er nævnt ovenfor, kan man fremhæve følgende træk ved forslaget:

1. Det er et forslag om nedrustning, ikke om våbenkontrol. Det er et forslag, som klart ønsker at bryde med det afskrækkelsessystem, der er baseret på våben, som kan tilintetgøre store menneskemasser; det har ikke blot til hensigt at modificere dette system for at gøre det mindre farligt.
2. Forslaget sigter mod at sætte en proces i gang. Inden for rustningsområdet er det ikke muligt at foretage pludselige forandringer. Derfor behøver man ikke frygte destabiliserende reaktioner.
3. Forslaget indebærer, at Holland skal forpligte sig til at gøre et første skridt på vejen mod fuldstændig nedrustning, uanset om andre lande følger trop. Den politiske betydning af dette er, at det opfordrer andre lande til at tage lignende meningsfulde, utvetydige første skridt mod nedrustning. Sådanne initiativer

Philip Everts: Nedrustningskampagne? Sådan

kan angå både den konventionelle bevæbning og atom bevæbningen.

4. Forslaget må gennemføres i faser, og det henvender sig til både øst og Vest. Dets hensigt er altså ikke at opnå fuldstændig unilateral nedrustning fra vestens side. Formålet er, at man ved at få gennemført nogle nedrustningsinitiativer i forskellige lande starter en nedrustningsproces i både Øst og Vest. Utvivlsomt må processen i sin første fase bestå i en række første skridt, som tages uafhængigt af hinanden i forskellige lande i øst og Vest. Med senere initiativer vil man lægge mere vægt på at knytte til ved skridt, der allerede er taget i andre lande, igen både i øst og Vest. Dette vil medføre, at forhandlingerne inden for vores alliance om yderligere unilaterale foranstaltninger efter denne første fase vil intensiveres, men dette vil også gælde for overvejelserne mellem Øst og Vest omkring bilaterale nedrustningsinitiativer. F.eks. kunne østlandene som svar på vestlandenes nedrustning på atomvåbenområdet tænkes at reducere sin kampvognstyrke. De følgende skridt kunne f.eks. følge en model for »det gensidige eksemplens politik«, som den er udarbejdet af Osgood og andre. Gradvist ville det unilaterale element blive erstattet af forhandlinger både inden for og mellem blokkene, mens det forbedrede klima yderligere ville styrkes af flere tillidsskabende initiativer.
5. Hvad Holland angår ville en fjernelse af atomvåben fra hollandsk territorium og fra de hollandske væbnede styrker være et passende første skridt.
6. Forslaget er også tænkt som et bidrag til en global politik imod spredning af atomvåben. Som nævnt er det IKVs opfattelse, at den eneste ikke-spredningspolitik, som ikke ville være hyklerisk, ville være en politik, som begynder med at man selv giver afkald på, hvad man så indtrængende ønsker at hindre andre i at få. IKV vurderer situationen sådan, at det er politisk realisabelt at rejse så megen støtte til et sådant skridt, at der kan opnås flertal for det i parlamentet, hvis man kører en kampagne over flere år, og hvis den er godt planlagt og organiseret.

Den internationale effekt af kampagnen - hvis den lykkes i Holland vil ikke først og fremmest bestå i den direkte indflydelse, den hollandske regering ville opnå inden for NATO. Når alt kommer til alt, er Holland et ret lille land, som er stærkt afhængigt - økonomisk og politisk - af sine større europæiske naboer. Hollands direkte indflydelse kunne meget vel blive mindre (f.eks. inden for NATOs atomplanlægningsgruppe), hvis det besluttede sig for at afstå fra atomvåben og indtog en afvigende rolle i stedet for at opføre sig som en »loyal allieret«, som det så længe har gjort. Som IKV ser det, ville virkningerne blive af en anden art og mere indirekte. Man forventer, at aktionen kan tjene som et eksempel for grupper i andre lande til på lignende måde at organisere et pres på deres egne regeringer for at få dem til at forpligte sig til lignende former for selv-pålagte initiativer, afpasset efter hvert lands specielle situation.

Hvis den hollandske regering traf denne beslutning, måtte den også engagere sig i en intensiv oplysningskampagne og en diplomatisk offensiv, som forklarede, hvordan processen op til beslutningen var forløbet.

Philip Everts: Nedrustningskampagne? Sådan

Strategien i kampagnen for nedrustning

Men IKV har ikke villet nøjes med at fremsætte sit forslag og underbygge det med holdbare argumenter. Dets repræsentanter er i færd med at udvikle en strategi for at få forslaget accepteret, overbevise parlamentet og i sidste instans få det ført ud i livet af regeringen. Der er tre elementer i denne strategi.

Først og fremmest er det IKV s opfattelse, at hvis kampagnen skallykkes, må man overbevise store grupper af mennesker i Holland, så de kommer til at identificere sig med IKV s holdning og giver udtryk for denne holdning, politisk og på anden måde. Med andre ord: målet er at skabe større og større tilslutning til forslaget. En stadigt voksende støtte hos befolkningen er det uomgængelige grundlag for kampagnen.

For det andet må man skabe tilslutning blandt institutioner fra et bredt spektrum af samfundslivet og få dem til helt åbent, som institutioner, at erklære sig som tilhængere af kampagnens mål. Her er landsdækkende organisationer vigtige, og de kan udmærket skubbes i den rigtige retning af deres lokale afdelinger. IKV betragter især kirkerne som vigtige i denne sammenhæng, fordi kampagnens tilhængere hovedsageligt rekrutteres blandt kirkegængere. Andre vigtige organisationer er kvindeorganisationer, fagforeninger, sundheds- og sociale organisationer, og - sidst, men ikke mindst - de politiske partier.

Mens kampagnens aktiviteter i dens andet år hovedsageligt var rettet mod de lokale og nationale kirker, har opmærksomheden i dens tredje år vendt sig mod de lokale afdelinger af de politiske partier. Mens vi skriver dette er man i gang med at formulere partiprogrammer til valget i 1981 og diskutere dem i de lokale partiafdelinger. I denne sammenhæng foretog IKV i 1979 opinionsundersøgelser i landsbyer og byer over hele landet for at registrere folks holdning til IKV-forslaget. Undersøgelserne tjente et dobbelt formål. De sagde noget om folks holdninger, og de bragte folk i kontakt med kampagnen og dens aktivister. Specielt kunne man gennem undersøgelsen finde ud af, hvor mange vælgere, der ønskede, at det parti, de stemte på, skulle tage fjernelsen af atomvåben fra hollandsk territorium med i deres valgprogrammer i 1981. (Resultaterne er beskrevet nedenfor). Hvis undersøgelserne gav positive resultater, ville IKVs lokalgrupper kunne bruge dem til med støtte fra alle former for lokale institutioner at lægge pres på de lokale partiafdelinger for at få dem til at optage IKVs forslag i deres udkast til valgprogrammer for 1981.

Det tredje element i kampagnestrategien er et vedvarende arbejde med at afdække alt, hvad der foregår i Holland med hensyn til atomvåben: selve atomvåben-systemerne, opbevaring og transport af atomvåben, civilforsvarsprogrammer osv. Det omfatter også oplysning om atomvåbnenes virkninger, konsekvenserne for de overlevende efter et atomvåbenangreb, om ofrenes lidelser, og om den trussel, atomvåben betyder for demokratiet. Kun når atomvåbnene hele tiden træder frem for øjet og tanken, kan kampagnen nå sit mål. I den henseende kom neutronbomben som sendt fra himlen for to år siden. Den vrede, folk følte ved denne trussel, og modstanden mod atomvåbnene i det hele taget, blev herved manifesteret på en måde, som ikke ville have været mulig for femten eller tyve år siden - altsammen på grund af dette ene våben.

Philip Everts: Nedrustningskampagne? Sådan

Endelig skal der også berettes om de mennesker, som udfører den praktiske kampagne. Arbejdet gøres af 3-400 »kernegrupper«. Det er lokalgrupper, som er blevet dannet over hele landet siden 1977, i byer og landsbyer. Det er disse grupper, som på det lokale plan udfører de to første elementer i strategien. De henvender sig til den lokale befolkning; i 1977 hjalp de med at samle 1,2 mill. underskrifter mod neutronbomben.

Det er folk, som er aktivt engageret i kirkelige organisationer og i sognearbejde. I 1978 diskuterede de med lokale og nationale myndigheder samt politikere en regeringsrapport om atombevæbning, som den hollandske forsvarsminister havde fremlagt for parlamentet. De udførte opinionsundersøgelser blandt befolkningen for at konstatere, hvordan folk forholdt sig til IKV-forslaget. I 1979 og 1980 har de arbejdet på at vinde tilslutning hos lokale institutioner på basis af de holdninger, som kom til udtryk hos lokalbefolkningerne.

Indvendinger mod kampagnen

Som man kunne vente, er IKVs forslag og kampagne blevet mødt med voldsom kritik. Noget af kritikken vidner tydeligt om bevidste eller ubevidste misforståelser eller mangel på vilje til at forstå forslaget. Den kan afvises eller misforståelserne kan rettes. Andre former for kritik fortjener seriøs overvejelse og peger faktisk på problemer, som vi endnu ikke har fundet svaret på. Kritikken kan opdeles i en række kategorier.

Den første kategori består af den kritik, som kommer fra kirkerne: Kirkerne bør ikke tage sig af, hvad man kalder »tekniske politiske spørgsmål«, siger man. De skal beskæftige sig med grundlaget for (de ideologiske) konflikter og kun give udtryk for generelle moralske vurderinger.

Denne form for aktioner skaber polarisering og indre splittelser, siger man.

En anden type kritik inden for denne kategori drejer sig om de teologiske præmisser bag kampagnen. Hvordan når man frem til, at netop denne kampagne skal være det konkrete svar på de kristne krav om at stifte fred, spørger man. Andre afviser at fokusere på atomvåben, enten fordi de som pacifister ikke accepterer distinktionen mellem atomvåben og andre våben, eller fordi de mener, man angriber problemet fra den gale ende, nemlig ved symptomerne, i stedet for ved dets rødder.

Så er der en kategori af kritik, som vender sig mod forslagets unilaterale karakter, både over for vore allierede i NATO og over for Warszawapagten. Hvad det første angår, hører man ofte følgende:

- Det er illoyalt over for vore allierede; man kan ikke vaske sine hænder og unddrage sig det fælles ansvar;
- Man kan ikke unilateralt forbedre sin sikkerhedsposition;

Philip Everts: Nedrustningskampagne? Sådan

- Forslaget vil isolere os i NATO og berøve os vores indflydelse, som hidtil har været gavnlig, og som fortsat er nødvendig, hvis vi skal forhindre en yderligere unødvendig fortsættelse af våbenkapløbet.

Hertil ville IKV svare, at målet ikke er at forbedre vores egen sikkerhedsposition eller at unddrage sig fælles ansvar. Man kan ikke kalde det illoyalt at tage et initiativ med det formål at fremme en nedrustningsproces, som også vil involvere andre lande; det er tværtimod en reaktion på den fare, som truer alle i lige høj grad.

Med hensyn til Warszawapagten betoner kritikerne nødvendigheden af ikke at yde ofre, når det gælder styrkeforholdene uden at modtage noget til gengæld. Det foreslåede skridt vil svække vestens position; der ville ikke blive taget tilsvarende skridt fra den anden side. Hvis man fører processen videre, vil det føre til, hvad man kalder »finlandisering«.

IKV vil hertil svare, at dets analyse af chancerne for at modparten tager tilsvarende skridt er lidt mere optimistiske. Man henviser til, at de østeuropæiske regeringer i lange tider har betonet behovet for og deres vilje til at arbejde for nedrustning. Dette vil måske betyde, at der lettere vil opstå et tilsvarende indre pres også i disse lande. Desuden lægger IKV vægt på, at sammenhængen mellem militær magt og politisk indflydelse ikke er så tæt som mange tror; der skulle ske virkelig drastiske forandringer i terrorbalancen, før det frygtede tab af uafhængighed ville vise sig.

Under alle omstændigheder vil den proces, IKV forestiller sig, finde sted over en lang periode, og i løbet af den vil virkningen vise sig gradvist, så en tilpasning vil være mulig. Hvis der ingen virkninger viser sig, eller de kun er negative, så ville strategien være slået fejl, og den ville kunne standses uden alvorlige skadevirkninger. Der måtte så udvikles andre strategier. .

En tredje kategori af kritik går længere endnu: den siger, at resultaterne ville være negative og modarbejde det ønskede mål. Man møder følgende argumenter:- hvis man fjernede atomvåbnene fra Holland og de hollandske væbnede styrker, ville de blot overgå til Vesttyskland, og tyskerne (eller andre allierede) ville således udfylde tomrummet, hvilket i højeste grad ville være destabiliserende;- på den anden side, hvis tanken om atomnedrustning greb om sig, ville det forstærke især tyskernes frygt, underminere det vesttyske socialdemokratis position og styrke argumenterne for en tysk »alenegang«.

Generelt ville det styrke de kræfter, som går ind for en uafhængig vesteuropæisk atomstyrke opbygget gennem en kombination af britiske og franske atomstyrker med vesttysk kapital og teknologi - og vi ville således være endnu fjernere fra målet om nedrustning end før;

- endelig, en atomnedrustning ville fjerne den afgørende faktor i afskrækkelses-systemet, hvortil der i øjeblikket ikke er noget alternativ; konventionelle styrkeforhold er uberegnelige og ifølge deres natur ustabile; en atomnedrustning ville genindføre faren for gruppevækkende konventionelle krige i Europa.

Philip Everts: Nedrustningskampagne? Sådan

Hertil svarer IKV, at det erkender de nævnte farer og den afgørende betydning af den fremtidige udvikling i Vesttyskland. Men IKV ser ingen grund til, at en folkelig bevægelse for en retningsændring i sikkerhedspolitikken kun skulle opstå i Holland. Den tyske frygt må tages alvorligt, men den behøver ikke være evigt. Med hensyn til argumentet om, at konventionel krig igen ville blive en tilsyneladende attraktiv mulighed, vil man svare, at krige i almindelighed ikke opstår som et resultat af velovervejede beslutninger efter en beregning af omkostninger og gevinster, men snarere opstår som et resultat af konfliktsituationer, som kommer ud af kontrol. Hvis en krig skulle opstå - og den politiske situation i Europa er rigtignok fuld af potentielle konflikter - så ville målet ikke være at vinde en militær sejr, men at holde optrapningen under kontrol for at vinde tid til forhandling. Begge sider ville erkende, at selv en konventionel krig ville føre til meningsløse ødelæggelser som langt ville overskygge de politiske gevinster. Endelig må det gentages, at IKV ikke kun tilstræber atomnedrustning, men at det er fornuftigt og nødvendigt at starte der.

Der er et punkt, som fortjener mere detaljeret kommentar. Nogle kommentatorer har forsøgt at tage brodden af IKV-forslaget ved at argumentere med, at IKV ikke tager sit eget forslag alvorligt. IKVs talsmænd har i interviews erklæret sig enige i, at det vil være vigtigere at få atomvåbnene trukket tilbage fra vesttysk jord, for eksempel i tilfælde af at der opnås en aftale om at etablere atomfrie zoner. Dette ville måske medføre, at Holland for en tid måtte beholde atomvåbnene på sit territorium eller måske endda have flere af dem. Denne udtalelse har man kastet sig over med en vis begærlighed hos modstandere af IKV-sloganets anden del »... og begynd med Holland«. Således erklærede forsvarsminister Scholten i parlamentets andetkammer med henvisning til dette slogan: »Jeg forstår fra nylige oplysninger i aviserne, at IKV nu tager en smule afstand fra dette slogan.« Og Dankert, talsmand for socialdemokratiet, erklærede i samme debat, at »IKV nu er villige til at lægge prioriteringen i debatten om atomvåben, hvor den hører hjemme, nemlig på reduktionen af disse våben i de områder, hvor de er mest farlige, grænseområdet mellem Forbundsrepublikken Tyskland, Den Tyske Demokratiske Republik og Tjekkoslaviet.« Denne fortolkning får ikke fat i et afgørende element i kampagnestrategien. IKV tror ikke på den traditionelle metode, der består i »fornuftige diskussioner« og internationale forhandlinger mellem allierede og mellem blokkene, medmindre der forud for disse er opbygget et internt pres i de enkelte lande for anerkendelse af ideen om selv-pålagte forpligtelser og viljen til uafhængigt at tage de første skridt mod nedrustning.

Pression fra den ene regering mod den anden vil ud fra denne synsvinkel kun lykkes, hvis der opbygges parallelle bevægelser i de enkelte lande. Således bør den hollandske regering ikke koncentrere sig om at opnå forandringer i Forbundsrepublikken Tyskland først, hvor ønskværdige sådanne forandringer end kan være i sig selv. Hvis resultatet af det indre pres, der var opbygget i forskellige lande og som gensidigt havde styrket hinanden, skulle blive en eller anden form for afvikling af atombevæbningen i Centraleuropa, ville det i sandhed være ejendommeligt, om IKV ville vende sig mod det og sige: »Vi ønsker en verden uden atomvåben, men de må fjernes fra Holland, før man kan fjerne dem fra nogen som helst andre steder.«

Philip Everts: Nedrustningskampagne? Sådan

Opbakning over forventning

IKV-kampagnen har nu løbet i over tre år. Skønt IKV selv har anslået, at en periode på op til ti år måske er nødvendig for at nå målet, kan det være nyttigt her at forsøge at vurdere de resultater, der hidtil er opnået.

Når det gælder dækningen i massemedierne og intensiteten af den offentlige debat, så har resultaterne oversteget vore forventninger. Men reaktionerne har på ingen måde udelukkende været positive. Særligt i kampagnens andet år, da den begyndte at gribe om sig, var der meget stærke modreaktioner både inden for kirkerne og i massemedierne. Alligevel synes det uanfægteligt, at der var en betydelig støtte fra forskellige dele af den offentlige opinion.

Man kan sætte spørgsmålstegn ved, om det overhovedet er nyttigt at undersøge den offentlige opinion på massebasis, som den kommer til udtryk i opinionsundersøgelser, hvis man vil forsøge at vurdere kampagnens chancer for at lykkes. De fleste sagkyndige mener, at de holdninger, der her kommer til udtryk, er baseret på en meget ringe grad af viden og interesse, at de er humørbestemte, flygtige og ustabile og således kan ændres meget hurtigt, hvis de bliver stimuleret til det. Desuden antager man, at udenrigspolitiske anliggender stadig i meget høj grad er en elitesag på trods af bestræbelserne på at udvide den demokratiske kontrol, og på trods af stærke forsøg fra interesserede grupper side på at øve indflydelse på beslutningsprocesserne. Grunden til denne mangel på engagement er måske ikke så meget en egentlig mangel på interesse, men snarere en sejlivet følelse af, at problemerne er for komplicerede og for langt borte til at man investerer den nødvendige interesse og engagement. Når det gælder mindre lande som Holland, kan man meget vel tilføje, at folk udmærket forstår, at Hollands indflydelse er lille, uanset hvad dets politik måtte være. Således erklærede ikke færre end 64% af den hollandske vælgerbefolkning sig i 1977 enig i dette udsagn: »Problemer som relationerne mellem øst og Vest, Europas forening osv. er for komplicerede for folk som mig.« Udenrigspolitiske spørgsmål spiller så godt som aldrig nogen rolle for vælgeradfærden (i hvert fald i Holland); der er ofte stærke uoverensstemmelser mellem et partis udenrigspolitiske linje og det samme partis vælgers holdning.

Misforhold mellem befolkning og parlament

Trods alt vil det måske være nyttigt at se på opinionen ud fra det synspunkt, at hvis den ikke spiller nogen aktiv rolle for udformningen af udenrigspolitikken, så spiller den måske en mere passiv rolle: den definerer de grænser, som regeringen ikke kan overskride uden at blive straffet i form af valgresultater.

Selvom alle undersøgelser viser, at der er et befolkningsflertal for Hollands medlemskab af NATO, så viser undersøgelser, der går lidt dybere i holdningerne nogle nok så interessante forhold. F.eks. viser en undersøgelse foretaget af National Election Survey i 1977, at det er en almindelig opfattelse, at brugen af atomvåben ikke kan retfærdiggøres; 79% delte dette synspunkt.

Philip Everts: Nedrustningskampagne? Sådan

En undersøgelse foretaget i 1978 af Den hollandske Radio viser et lignende resultat: 81 % afviste atomvåbnene, da de skulle svare på dette spørgsmål: »Mener de, at vores sikkerhed bør garanteres af atomvåben eller på andre måder?« 12% sagde her ja til atomvåben. Samme undersøgelse afslørede i øvrigt, at troen på, at NATO kan virke fremmede for afspændingen er i hastig dalen. Sammenligning med tidligere undersøgelser viser, at i 1968 troede 65% stadig på, at NATO fremmede afspændingen i Europa; i 1974 var tallet faldet til 47% og i 1978 til 39%. Men en generel uvilje til at basere sin sikkerhed på atomvåben er en ting; det fører ikke nødvendigvis til den konklusion, at Holland skal melde sig ud af NATO. Et flertal synes imidlertid, hvis de bliver konfronteret med argumenterne herfor, at gå ind for unilaterale foranstaltninger fra Hollands side med det formål at fremme et nyt sikkerheds system og at sætte en proces i gang, som kan føre til nedrustning. Der er stadig en stor uoverensstemmelse på dette punkt mellem den offentlige mening og det nuværende parlamentsflertal, for ikke at tale om regeringens politik.

Folkeundersøgelse af den sikkerhedspolitiske temperatur

Vi har allerede henvist til det faktum, at 58% af de adspurgte i en landsdækkende opinionsundersøgelse gik ind for IKV's forslag. Ironisk nok var denne undersøgelse foretaget på foranledning af forsvarsministeren, og resultaterne blev kendt uden hans billigelse.

Nogle måneder senere tog en lokal IKV-gruppe i Nijkerk, en landsby med konservativt vælgerflertal, initiativet til en dør-til-dør-henvendelse om at underskrive et brev til parlamentet, der støttede IKV's forslag. 60% af de husstande, der blev kontaktet, skrev under. IKV's nationalråd besluttede at bruge denne metode som det vigtigste element i den videre mobilisering af offentlig støtte til kampagnens mål. I september, oktober og november 1979 blev der foretaget mere end hundrede undersøgelser over hele landet, både i større byer og i landsbyer. Alle de IKV-grupper, der deltog, modtog det samme materiale og de samme instruktioner med hensyn til op-tælling m.v.

Undersøgelsen blev introduceret med et brev om onsdagen. Om fredagen blev der uddelt en 4-siders pjece med argumenterne for at reagere positivt på IKV's forslag, og man efterlod et stemmekort med en opfordring til at tænke over sagen i løbet af weekenden, udfylde kortet og levere det tilbage om mandagen. Det eneste spørgsmål, man skulle svare på, var, om man ønskede at det parti, man stemte på, skulle optage IKV-forslaget i sit valgprogram for 1981. Forslaget var formuleret således: »I løbet af den næste valgperiode skal atomvåben fjernes fra Holland.« Svarkategorierne var: enig, uenig, ved ikke/ingen mening.

Skønt ikke alle resultaterne af de lokale undersøgelser kendes i øjeblikket, kan meget allerede siges. Omkring 200.000 mennesker har svaret på spørgsmålet. I de fleste tilfælde er omkring 70% af befolkningen tilhængere af IKV-forslaget. Antallet af mennesker, som ikke ønsker at deltage og derfor nægter at modtage pjecen og stemmekortet eller nægter at tilbagelevere kortet om mandagen, varierer fra 10 til 30%. Begrundelserne for ikke at deltage varierer stærkt: almindelig apati, stærk fremmedgørelse over for den politiske proces, »tilhører ikke nogen kirke«, »Kirken burde af-

Philip Everts: Nedrustningskampagne? Sådan

holde sig fra at deltage i politik«, mistillid, uenighed med forslaget, osv. De fleste steder er det sådan, at hvis alle, der nægter at deltage i undersøgelsen, tælles som negative, så er flertallet stadig for Hollands atomafvæbning.

Kort tid efter at disse resultater var offentliggjort, blev der gjort en række forsøg på at miskreditere dem. For det første blev det hævdet, at IKV s resultater ikke var opnået på en »objektiv« måde, fordi de adspurgte forinden var blevet informeret om argumenterne for IKV-forslaget og om selve forslaget. Derfor, lyder argumentet, kan IKV-undersøgelsen ikke betragtes som en »objektiv« opinionsundersøgelse, men snarere som et eksperiment i socialpsykologi.

IKV har tilbagevist dette argument som følger: I al socialforskning må offentliggørelsen af data ledsages af information om, gennem hvilke metoder og under hvilke omstændigheder disse data er blevet indsamlet; dette er sket her. Uden denne sammenhæng kan man naturligvis ikke vurdere resultaterne. Endvidere har IKV ræsonneret, at den »objektive« karakter af en opinionsundersøgelse ikke afgørende afhænger af, hvorvidt de adspurgte har modtaget information i forvejen eller ej. Langt vigtigere er det, om de interviewede har fået en rimelig chance for at give et klart svar på et klart og utvetydigt spørgsmål. I denne henseende står IKV s spørgsmål prøven betydeligt bedre end en masse andre »objektive« eller »videnskabelige« opinion-undersøgelser.

De adspurgte kunne ikke være i tvivl om meningen med spørgsmålet, baggrunden for den organisation, som organiserede undersøgelsen eller »ensidigheden« af argumenterne i pjecen. Desuden blev IKVundersøgelsen holdt på baggrund af en meget udbredt debat i det hollandske samfund, hvorudfra Em ting i hvert fald måtte stå klar for næsten enhver: at spørgsmålet om Hollands deltagelse i en atomafskrækkelsesstrategi er meget kontroversielt.

Befolkningens holdning skal organiseres politisk

IKV konkluderer: hvis man forklarer folk, hvad det vil sige, at IKVforslaget skal forstås som et unilateralt initiativ, og man præsenterer dem for argumenterne, så får man et klart flertal, der tilslutter sig en sådan politik.

Det, vi er vidne til, synes at være en manifestation af en holdning, som er vokset latent i løbet af de sidste 5-10 år, og som er forblevet latent, fordi den hidtil ikke har fundet et passende politisk udtryk. Både kampagnen mod neutronbomben (hvor 15% af vælgerbefolkningen skrev under på protestskrivelsen) og IKV-kampagnen har tilbudt konkrete handlingsmuligheder. Denne udvikling passer godt ind i traditionelle elementer i hollandsk udenrigspolitik gennem lang tid. Som et lille, åbent land med mange udenlandske kommercielle og maritime interesser og med en kultur, der er stærkt præget af calvinistisk moralisme og en vis selvretfærdighed, har udenrigspolitikken i Holland (af dyd eller nødvendighed) længe været præget af visse karakteristiske træk:

- en høj grad af ubehag ved magtpolitikens realiteter (eftersom Holland ikke længere selv er en stormagt) og en vedvarende følelse af neutralisme;

Philip Everts: Nedrustningskampagne? Sådan

- legalisme og internationalisme, karakteriseret ved en tro på internationale aftaler og organisationer;

- stærke følelser af moralisme og almindelig tilslutning til den ide, at Holland bør tjene som model og »moralisk eksempel« til efterfølgelse for andre. Hvad det sidste angår, så er det på ingen måde nogen ny ide, eller en ide, som er forbeholdt venstrefløjen. Således skulle allerede Bismarck have sagt: »Hollænderne forestiler sig, at alle kigger på dem; det er der i virkeligheden ingen, der kunne finde på.« Den gang havde Holland en konservativ regering. Der er en hel del hæderlighed i den tanke, at Holland skulle vejlede verden, men der er også træk af moralsk arrogance og selvskabt messianisme. Men det er en ide, som nyder stor tilslutning: i en nylig undersøgelse blandt den udenrigspolitiske elite, mente 54% at følgende udsagn var korrekt: »Ved at vise et godt eksempel kan Holland fremme ønskværdige udviklinger i verden.« Blandt de generelt mere kyniske topembedsmænd i udenrigsministeriet, var tallet kun en smule lavere, nemlig 49%. Formålet med kampagnen behøver derfor ikke at være at rejse generelle spørgsmål eller at frembringe en »mentalitetsændring«. Folk er i almindelighed allerede overbevist om, at atomvåbnene bør fjernes fra Holland. Det, der betyder noget, er hvordan vi kan organisere en tilstrækkelig institutionaliseret politisk støtte for at bringe denne politik til udførelse.

Kampagnens politiske resultater

Resultatet af IKV-kampagnen kan måles på flere måder. Dels kan man måle den generelle tilslutning; dels kan man vurdere i hvor høj grad dens egentlige mål er nået. Her må man desuden skelne mellem det nationale og det internationale plan. Tilslutningen kan defineres på to måder: a) som antallet af og betydningen af de enkeltpersoner og institutioner (kirker, politiske partier, pressionsgrupper, opinionsledere) som tilslutter sig forslaget, eller b) et mere generelt skift i holdninger og politik i retning af forslagets mål, men uden at man faktisk tilslutter sig det. Vi vil først drøfte disse udviklinger på det nationale plan.

Ovenfor har vi konkluderet, at en (potentiel) massiv støtte til forslaget allerede eksisterer. Tre mindre partier på venstrefløjen har tilsluttet sig forslaget: kommunister, pacifistiske socialister og radikale. Afgørende for forslagets fremtidige politiske chancer er, hvad der sker i de større partier i midten af og til venstre for midten af det politiske spektrum: socialdemokraterne og de kristelige demokrater, som sandsynligvis igen bliver regeringspartnere efter næste valg (i øjeblikket er socialdemokratiet i opposition). Vi har allerede henvist til de stærke protestbevægelser mod både indførelsen af neutronbomben og mod moderniseringen af NATOs atombevæbning. Hvad det sidste angår, opnåede oppositionen endelig resultater i december 1979.

Kort før det afgørende NATO-ministermøde lykkedes det at få flertal for et forslag, hvorefter Holland ikke på indeværende tidspunkt skulle tilslutte sig den påtænkte produktion og installation af nye missiler. Forslaget blev vedtaget med støtte fra ti afvigende medlemmer af de kristelige demokrater, som stemte med oppositionen.

Dette blev kulminationen på måneders febrilsk politisk aktivitet, pression og modpression, hvoraf det sidste især kom fra udlandet, nemlig fra NATO, USA og For-

Philip Everts: Nedrustningskampagne? Sådan

bundsrepublikken.

I løbet af debatten blev der dannet en alliance mellem to grupper. Den ene gruppe bestod af dem, som ganske vist accepterede nødvendigheden af afskrækkelsessystemet, men som frygtede en afkobling af det europæiske sikkerhedsspørgsmål fra USAs strategiske garantier og dermed et nyt atomvåbenkaløb på den europæiske »krigsskueplads«. De ønskede derfor først at undersøge mulighederne for våbenkontrolforanstaltninger. Den anden gruppe bestod af dem der, som IKV, argumenterede ud . fra en principiel afvisning af atomafskrækkelsessystemet som sådant.

Alle de traditionelle pressionsformer blev taget i brug: masse møder, lokale diskussioner med parlamentsmedlemmer, konferencer på eliteplan.

Det nationale fælleskirkeråd og medlemskirkerne lod igen deres stemme høre. IKV søgte også at påvirke modstanderne af moderniseringen i parlamentet.

Under trussel om en regeringskrise forsøgte regeringen at tilfredsstille såvel NATO som det liberale parti (der også er med i regeringskoalitionen), der insisterede på en aftale om både produktion og installation af de nye missiler, og på den anden side de kristelige demokrater, som ønskede at udsætte beslutningen om installationen. Dette kunne man kun opnå ved at skabe uklarhed. Det endelige NATO-kommunique nævnte, at alle medlemmer var blevet enige om nødvendigheden af moderniseringen.

Det hollandske forbehold om at man ønskede at udsætte beslutningen om installationen af de nye missiler i Holland i to år, blev ikke nævnt i kommunikueet, men kun refereret i en fodnote i et - hemmeligt - beslutningsdokument. I den endelige debat i parlamentet undgik statsminister Van Agt at svare direkte på et spørgsmål om, hvorvidt Holland var medansvarlig for NATO-beslutningen om at iværksætte produktionen. Oppositionens bestræbelser på at sprede tågen var forgæves. Et forslag om at fordømme regeringens adfærd blev forkastet, fordi de ti afvigere, som tidligere havde lagt vægt på, at de ikke med god samvittighed kunne acceptere moderniseringen, lod indenrigs- og partipolitiske overvejelser være afgørende og stemte mod oppositionens forslag. Således blev regeringen reddet. Det er stadig uklart, i hvor høj grad regeringen har bundet sig til NATO-beslutningen. Så var baggrunden klar for næste fase: valget i 1981 og den efterfølgende regeringsdannelse.

Inden for socialdemokratiet har der været en voksende kritisk holdning over for NATO og atomoprustningen. Partikongressen stemte i 1979 for at optage IKV-forslaget om unilateral atomnedrustning af Holland i det nye valgprogram. Partiets parlamentsgruppe har imidlertid hele tiden vendt sig mod denne linje på trods af pres fra atompacifisterne i gruppen. I begyndelsen af 1980 erklærede partiets leder, som også er oppositionsleder, Den Vyl, at han ikke ville lede partiet ved kommende valg, hvis IKV-sloganet blev optaget i partiets valgprogram for 1981. På grund af denne pression indeholder partiprogrammet nu - på trods af resolutionen fra 1979-kongressen - kun følgende: En forkastelse af moderniseringsbeslutningen af december 1979, en plan for unilateral reduktion af de hollandske væbnede s tyrker s nukleare opgave til »en eller to« (sandsynligvis Lance-missilet) og en opfordring til iværksættelse af internationale - multilaterale - skridt, som kunne føre til et stærkt reduceret antal atomvåben med

Philip Everts: Nedrustningskampagne? Sådan

en mindre fremtrædende rolle. Dette ville gøre en koalition med de kristelige demokrater vanskelig, men ikke umulig.

Socialister og socialistiske ministre i særdeleshed arbejder stadig under en oplevet nødvendighed af at vise, at de også er loyale patrioter, som man trygt kan overlade sådanne ministerier som udenrigsministeriet og forsvarsministeriet (hvad man også kan, især fordi disse ministerier hovedsageligt er bemandede med embedsmænd, som stemmer konservativt). Man ser derfor i dette parti en stærk uoverensstemmelse mellem ledergruppen og græsrodderne.

Også i det kristeligt demokratiske parti er der kommet skred i tankerne. Vi har allerede refereret til »afvigerne« i dette parti. Der er store holdningsforskelle, når det gælder spørgsmålet, hvor langt partiet skal gå i retning af at indrette sig efter presset fra kirkerne og andre pressionsgrupper.

De seneste debatter har vist, at det ikke længere er nok at hykle tilslutning til »etiske« overvejelser, hvorefter man kan gå over til »realiteterne«; det viser sig, at »noget må gøres« for at tilfredsstille det voldsomme pres fra kirkerne.

Til den anden side har man været hæmmet af loyalitet over for regeringen, og specielt over for forsvarsministeren, som har afvist alle forslag om at reducere de hollandske væbnede styrkers atombevæbning unilateralt. Men skønt nogle af de ti »afvigere« blev »straffet« af deres partiafdelinger og rykket længere ned på opstillingslisterne til valget i 1981 er det ikke usandsynligt, at vi vil se et skred over mod den atom-pacifistiske holdning, både i partiprogrammet og i antallet af parlamentsmedlemmer, der støtter tanken. Det vil vise sig, hvordan dette vil påvirke regeringernes politik fremover, men vi kan forvente, at de, som afviser unilateral atomnedrustning som foreslået af IKV, i hvert fald vil være tvunget til at søge mindre radikale »middelveje«, som kan tage af for trykket.

Kirken i bevægelse

IKV, og den holdning IKV står for, fungerer derfor ikke så meget som tiltrækningspunkt, men snarere som et negativt referencepunkt. Hvis kampagnen lykkes på kort sigt, bliver det derfor sandsynligvis kun ud fra det andet kriterium, vi nævnte ovenfor: ved generelt at flytte holdningerne over mod sit eget standpunkt. Hvad der vil ske efter en tre-fire år kan man stadig kun gisne om. Skønt man ikke skal overvurdere kirkernes indflydelse, så kan den heller ikke helt afskrives. Det skulle ikke være så svært for IKV at gøre fremskridt på kirkernes lederplan (synoder, bisper etc.).

Hidtil har kirkerne ikke vendt IKV ryggen, da det udviklede sig fra et organ for refleksion og informationsvirksomhed til en pressionsgruppe.

Tværtimod, kirker og kirkeledere har rost det for at bringe nyt liv i diskussionen inden for kirkerne om atomoprustningen og nedrustning. Ingen af de store kirker har dog endnu fremsat en erklæring til fordel for IKV's forslag som sådan, for ikke at tale om at antage det som deres eget.

Philip Everts: Nedrustningskampagne? Sådan

Men de er under stærkt pres fra mange sider for at tage et selvstændigt standpunkt i denne sag. .

Således forekommer det sandsynligt, at Hollandske Reformerte Kirke (som 25% af befolkningen tilhører) på sin synode i 1980 vil vedtage en erklæring, der også fordømmer besiddelsen af atomvåben (lige som brugen af atomvåben blev fordømt allerede i 1962) og giver (betinget) støtte til IKV-kampagnen. Andre kirker vil sandsynligvis ikke gå så langt.

Der er en vanskelighed i denne henseende. Som vi har påpeget andetsteds, er der en betydelig uoverensstemmelse mellem på den ene side kirkernes ledelse og elite og på den anden side de almindelige medlemmer, når det gælder forsvars- og sikkerhedspolitiske spørgsmål; de sidstnævnte er de mest konservative. Det vil føre til spændinger og reducere den indflydelse, kirkerne kan have på den politiske udvikling. I sidste halvdel af 1979 var der desuden tydelige tegn på, at modstanden mod IKV var voksende inden for kirkerne. Der blev organiseret pres i form af komiteer og rapporter for at modvirke den voksende støtte til IKVforslaget på det lokale og nationale plan. Debatten blev skarpere og mere intens.

Nye veje giver nye muligheder

Vi kan her kun i begrænset omfang berøre IKV-forslagets chancer for at vinde frem på internationalt plan. Men dette er naturligvis et afgørende spørgsmål. Til det argument, at atomafvæbning af Holland ville føre til landets isolation inden for NATO og berøve det muligheden for enhver indflydelse i spørgsmålet om atombevæbningen og dermed virke mod sin hensigt, svarer IKV, at en sådan isolation faktisk godt kunne finde sted. Men Hollands indflydelse er i forvejen lille. Og selvom det i øjeblikket har atomvåben, ser det ikke ud til at det er i stand til at forhindre installationen af nye atomvåben for ikke at tale om at ændre kursen henimod afrustning. Disse skridt kan kun forventes taget, hvis der opstår stærke folkelige pressionsbevægelser i mange lande, som kan modvirke den nu herskende holdning, at forhandlinger kun kan lykkes, hvis de føres ud fra en styrkeposition, og at forhandlinger i sig selv må betragtes som en slags magtkamp.

Hvis Hollands regering skulle lade sig overtale eller af indre pres tvinges til at afvikle sin deltagelse i NATOs atomstrategi, ville det være resultatet af en proces, som var forløbet gennem en årrække, og i løbet af hvilken andre lande ville kunne afpasse sig efter denne beslutning. Man kan derfor ikke sige, det ville være en stærkt destabiliserende, pludselig beslutning. Man kan forvente, at de internationale konsekvenser ville være af to typer.

Der vil være dem, der argumenterer for, at »tomrummet« simpelt hen skal fyldes op ved en forøgelse af andre landes atombevæbning. Det ville i særdeleshed stimulere frygten i Vesttyskland og styrke de kræfter, som går ind for en tysk »alenegang« eller sågar en tysk atomstyrke (hvis tilliden til tråværdigheden af Amerikas nukleare forpligtelser svinder ind). Men Vesttyskland (i hvert fald dets nuværende regering) tøver med at blive den eneste stat, som tillader stationering af nye atomvåben; det har man

Philip Everts: Nedrustningskampagne? Sådan

kunnet iagttage i dets holdning til såvel Pershing II-raketterne som til neutronbomben. Dette gør det højst usandsynligt, at fjernelsen af atomvåben fra Holland ville medføre, at de simpelt hen blev flyttet over på den anden side af grænsen mod øst.

På den anden side må man også forvente, at eksemplet fra et land, som frigør sig for atomvåben (uanset hvor uvæsentligt og irrelevant det militært set vil være for den totale situation) i højeste grad vil stimulere opkomsten eller fremdriften i lignende bevægelser, organisationer og kampagner i andre lande. Det ville så være en passende opgave for den hollandske udenrigspolitik at støtte og styrke sådanne bevægelser, som arbejder for unilaterale initiativer fra deres egne regerings side. IKV satser derfor ikke særlig meget på indflydelse på regeringsplan, men snarere på parallelle indenrigspolitiske udviklinger, både i Øst og Vest. I Vesten siger man ofte, at der ikke vil komme nogen positiv reaktion fra Øst i form af lignende selvpålagte handlinger, og specielt, at en stærk folkelig bevægelse, der kræver sådanne unilaterale skridt, er utænkelig i disse lande. Det er sandt, at fredsbevægelsen i de socialistiske lande ofte har været ensidig i sin kritik af andre landes og blokkes politik, mens de har set bort fra deres egne regerings bidrag til opretholdelsen af krigssystemet og alt, hvad det indebærer. Der må ske en ændring på dette punkt. -, H vis der ikke efter en række første skridt fremkommer lignende signaler (som er til at skelne fra den almindelige larm i det internationale samkvem), vil strategien komme til en naturlig afslutning, fordi den hjemlige støtte til at fortsætte vil svinde ind i de vestlige lande, eller fordi den må afblæses af sikkerhedsgrunde. Men det er ikke sikkert, at det kommer dertil. Blandt andet af følgende grunde:

De socialistiske lande har altid vedholdende betonet ønskværdigheden af nedrustning både internt og internationalt (selvom formålet hermed ofte har været rent propagandistisk og deres faktiske adfærd har været ganske anderledes), Hvis de skulle beslutte sig for en politik, der i første omgang satser på ikke-forhandlede »gensidige eksempler«, ville de derfor ikke stå overfor nær så stærk indre modstand, som de vestlige lande (sml. f.eks. den pris man i det amerikanske Senat knytter til accept af SAL T II). Vi har også eksempler fra i dag og tidligere på, at unilaterale skridt kan tages inden for Warszawapagten. De viser, at det ikke er helt udelukket, at enkelte lande kunne tænkes at følge vestlige initiativer op.

Endelig forhindrer forsvarsbyrden i østlandene i endnu højere grad end i vesten opfyldelsen af mange uopfyldte behov, hvilket kunne øge det indre pres for at acceptere princippet om unilaterale initiativer. I denne sammenhæng er det beklageligt, at de initiativer, præsident Brezhnev annoncerede i oktober 1979 om at trække 1.000 kampvogne og 20.000 soldater tilbage for at fremme forhandlinger om nedrustning, blev mødt med så megen latterliggørelse og mangel på positiv respons.

Selvom det skete i den ellefte time og med den åbenbare hensigt at komme NATOs moderniseringsbeslutning i forkøbet, så er det særligt beklageligt i betragtning af, at en ægte chance for at få en udsættelse af installeringen af nye generationer atommissiler faktisk synes at være tabt på gulvet i efteråret 1979.

Dette, sammen med den amerikanske afvisning af at godkende SAL T II (selve moderniseringsbeslutningen kan i øvrigt ses som et forsøg på at omgå traktaten, endnu før

Philip Everts: Nedrustningskampagne? Sådan

den var ratificeret) har bidraget til at skabe et klima, hvori Sovjetunionen har kunnet foretage sin blodige intervention i Afghanistan med færre skruller end ellers.

Begivenhederne i 1979 har også vist nødvendigheden af et samarbejde mellem fredsbevægelserne i de forskellige europæiske lande. De tværnationale virkninger af modstanden mod raketbeslutningen, særligt i Holland, var på ingen måde betydningsløse. Men de viser også, at en stærk fredsbevægelse i et land ikke giver megen mening, hvis den arbejder isoleret fra bevægelserne i andre lande. Denne internationale koordinering synes så meget mere presserende, hvis man betragter den kendsgerning, at den belgiske regering nu har sluttet sig til den hollandske ved at udsætte beslutningen om installeringen af missilerne. Sammen med den allerede eksisterende tøven i de skandinaviske lande og de vesttyske bestræbelser på at søge nye veje for at genåbne forhandlingerne mellem øst og Vest, synes dette at udgøre en ny chance for at forhindre nye og farlige runder i våbenkapløbet. Der er megen grund til skepsis og pessimisme, når man tager dynamikken i det nuværende sikkerheds system, som er baseret på oprustning, i betragtning, og når man ser, hvilke stærke kræfter, som støtter dette system (og disse kræfter vil blive synlige efterhånden som unilaterale skridt inden for atomområdet vinder frem). Men hvis vores analyse af farerne ved dette system er korrekt, så har vi ikke råd til ikke at være optimistiske.

Ordliste

afskrækkelse - grundtanke i den almindeligt accepterede atom strategi har i en årrække været den, at supermagterne hver især råder over så store mængder af ødelæggelsesmidler, at et angreb nødvendigvis ville føre til total ødelæggelse i begge lejre. Systemet afhænger desuden af, at parternes oprustning er så lige, at ingen af dem ved et overraskelsesangreb kan lamme fjendens gengældelsesevne. På det seneste er afskrækkelsessystemet blevet anfægtet af to grunde:

- 1) man arbejder med muligheden af, at en af parterne bliver i stand til totalt at lamme fjendens gengældelsesevne ved et overraskelsesangreb;
- 2) man er nu mere tilbøjelige til at arbejde med mulighed for at udkæmpe en atomkrig af begrænset omfang.

bilateral - mellem to parter (til forskel fra unilateral og multilateral)

ikkespredningsaftalen - traktat underskrevet 1968 af en lang række lande som et resultat af forhandlinger mellem de oprindelige atommagter USA, Sovjetunionen og Storbritannien. Aftalen skulle fastlåse besiddelsen af atomvåben til de eksisterende atommagter, men den er ikke underskrevet af en række andre atommagter og lande, som har mulighed for selv at fremstille atomvåben.

konventionelle våben - »traditionelle« våben i modsætning til atomvåben.

multilateral - mellem flere parter (til forskel fra unilateral og bilateral).

nukleare våben - atomvåben.

SALT - Strategic Arms Limitation Talks - forhandlinger mellem USA og USSR om

Philip Everts: Nedrustningskampagne? Sådan

begrænsning af de strategiske rustninger, indledt i Helsinki 1969. Første runde, SALT I, afsluttedes med en aftale i 1972. En ny runde, SALT II, er gennemført, men aftalen er ikke blevet ratificeret af USA.

strategisk - om våben, der anvendes mod fjendens krigsforsyning og krigsproduktion, befolkningscentre etc; i modsætning til våben, der anvendes på en »slagmark«. I moderne militær sprogbrug menes der normalt de våben hos supermagterne USA og USSR, som er direkte rettet mod den anden supermagt, i modsætning til våben stationeret på eller rettet mod den europæiske »krigsskueplads«.

terrorbalance - se afskrækkelse.

unilateral - »ensidet«, om initiativer, der tages af en part uden aftaler med eller gensidige forpligtelser fra andre parter (til forskel fra bilateral og multilateral).

Publiceret af Det danske Fredsakademi, oktober 2007.